

012417

DIA

**ÂZERÎ, İbrâhim Çelebi**

Çetinkaya, Ülkü

Â Husrev ü Sîrîn by Âzerî .-- 2008 ISSN: 1226-4490 : International Journal of Central Asian Studies, vol. 12 pp. 84-101, (2008)

İbrahim Çelebi "Âzerî"

- Azeri Ibrahim Celebi

1.5.106- Ibrahim Azeri Çelebi, Hayati ve

Nakş-ı Hayal Mesnevisi. Edisyon Kritik  
ve Tedkiki, Muammer Temizer. İÜ. EF.  
TDEB., (BT. 315), İstanbul 1948-49.

Bitirme (Mezuniyet) tezi.

MADDE YAYINLANDIKTAN  
SONRA GELEN DOKÜMAN 1990

- Azeri Ibrahim Celebi (Teb)  
آذری چلبی، ابراهیم بن احمد معلم زاده (د ۹۹۳ ق/ ۱۵۸۵ م.)

شاعر ترک، از قاضیان روزگار سلطان سلیم اول عثمانی. پدرش از

Dairesi / Maarif-i Dozerp-i İslami. c.I,  
s. 266, Tahran (1989) 2417

Bibl. alunda. 16.11.1989

اعیان بود و خود او از ۹۸۴ ق/ ۱۵۷۶ م وارد کارهای دولتی شد. در  
شهرهای آسیای صغیر و سپس در شهر حماة از شهرهای سوریه به کار  
قضا پرداخت. اثر مشهور او منظومه نقش خیال به زبان ترکی است که  
در وزن مخزن الاسرار نظامی، در عرفان و اخلاق سروده شده و دارای  
۲۶ «عقد» است. نسخه ای خطی از آن به شماره ۴۸۵۰ در کتابخانه ملی  
ملک موجود است.

مأخذ: آقازرگ، الدرر، ۴/۹: بروسلی، محمد طاهر، عثمانلی مؤلفلری، استانبول،  
مطبعة عامره، ۱۳۳۳ ق. ۶۸/۲-۶۹: قاموس الاعلام (ترکی): کتابخانه ملی ملک، فهرست  
خطی ۲۹/۱: مدرس، محمد علی، ریحانة الأدب، تبریز، شفق، ۱۳۴۶ ش. ۴۵/۱-۴۶.  
کاظم موسوی بجنوردی

MADDE YAYINLANDIKTAN  
SONRA GELEN DOKÜMAN

22 EKİM 1991

AZERİ İBRAHİM ÇELEBİ

Azeri Çelebi, Ibrahim.

Nakş-i hayal / nazm-i Azeri Çelebi. — İstanbul :  
Hazine-yi Fünun, 1313 [1895 or 1896]

84 p.

At head of title: İhya-yi Âsar.

Ottoman Turkish

I. Title. II. Title: İhya-yi Âsar.

neg 3-19416

CLU WaU

da öğrenim gördü. Fars ve Rus dillerini öğrendi. Şuşa'da meşhur besteci, ressam, şair ve tezkire yazarı Mirméhsun Névvab'ın başkanlık yaptığı Meclis-i Feramûşân adlı edebiyat topluluğuna katıldı. Klâsik üslupta Türkçe ve Farsça şiirler yazdı. Şiirlerinden örnekler Nésréddin Garayev'in derlediği *Poetik Meclisler* (1987) adlı eserde yer almıştır. Farsça iki gazelle, üç rubâisini Müctehidzâde yayımladı.

Kay.: TŞRÂ s. 177. •A. BAĞIROV

**AZER, bk. İMAMÉLİYEV, Meşedi Azer Hacı Mecidoğlu**

**AZER (1933 –):** İran vatandaşı Türk soylu şair Zencan'da doğdu. Adı Mehdi Şahkuluoğlu'dur. Ailesi, Mazenderanî diye tanındı. Annesi Zencan şairlerinden "Cehaňşah-nâme" adlı manzumeyi yazan Abbas Han Perişan Begdili'nin kızıdır. Yoksul ve zahmet çeken insanların dilinden yazdığı şiirlerinde sevgi, dostluk, aşk, atıfet, tasavvuf konularını işledi. Kahramanlık şiirlerinde kendi duygularını dile getirdi. Özellikle terkiib-i bent yazmağa çalıştı. Farsça ve Türkçe divanı yayına hazırlandı. Azer önceleri Mehdî mâhlasını kullandı, sonra Azer mahlasını seçti. **Eserleri:** *Şahsezen Qızı, Bulaq Başında, Kendimiz, Qahraman Ardeş (ordu), İnqılap, Sefalı Tebriz*.

Kay.: EO 1/444-446. •M. H. HESARİ - H. M. SAVALAN

**AZER (27. 3. 1939 –):** Azerbaycan mütercim, gazeteci ve yayıncısı. Bakû'da doğdu. Tam adı Azer Abdulla oğlu Mustafazade'dir. Gençlik yıllarından itibaren edebî faaliyetlere büyük merak duydu. Ortaokulu bitirdikten sonra edebî işçi olarak bir müddet (1962-1963) *Bakinski Raboçi* gazetesinde çalıştı, Moskova Maksim Gorki Edebiyat Enstitüsünün tercüme şubesini bitirdi. Bakû'da *Literatımaya Azerbaycan* dergisinde edebî işçi, şube müdürü, mesul kâtip (1964-1968) görevlerinde çalıştı. Moskova'da çıkan *Literatımaya Gazeta*'nin Azerbaycan özel muhabirliğini yaptı (1968-1971), aktüel ve orijinal konulu gazete makaleleriyle dikkati çekti. Onun hem Azerbaycan, hem de Moskova basınında yayımlanmış yüzlerce yazısı bugün de okuyucuların hafızalarında. Moskova'da eski Yazarlar Birliğinde edebiyat maslahatçısı (1972-1983), Azerbaycan Devlet Neşriyat, Poligrafiya ve Kitap Ticareti İşleri Komitesin-

de başkan yardımcısı (1983-1987), Azerbaycan Parti Teşkilâtında Medeniyet Şubesi müdürü (1987-1988), Şeki Bölge Parti komitesinin birinci kâtibi (1988-1990) olarak görev yaptı. 1990'dan beri Azerbaycan Devlet Neşriyatının direktörüdür. Sanatkârlığında esas yeri Azerî edebiyatından Rusçaya yaptığı edebî tercüme tutar. Tanınmış Azerbaycanlı yazarlardan Yusuf Vezir Çemenzemlinli\*, Mirza İbrahimov\*, Süleyman Rahmanov\*, Anar\*, Elçin\*, Ferman Kerimzade\*, Sabir Ahmedov\*, Altay Mehmedov\* ve tenkitçi Memmed Céfer\*'in birçok eserini Rusçaya çevirdi; Bakû'da ve Moskova'da ayrı kitaplar olarak yayımlattı. Edebî tercüme sahasında güçlü kabiliyeti, zengin tecrübesi, kendine mahsus üslubu vardır. **Eseri:** *Mémmed Céfer Celil Mémmedgulizade* (Bakû 1966). Kay.: AY s. 32-33. •A. BAĞIROV

**AZER (takma ad), bk. BAŞTAK, Naci Fikret**

**AZER Abdulla, bk. ÉHMÉDOV, Azer Abdullaoglu**

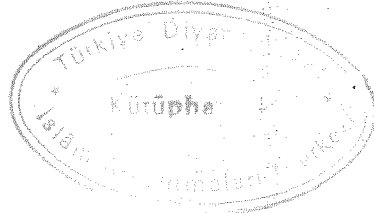
**ÂZERÎ (? – 1461/62):** Özbekistan mutasavvıf şairi. Nevâî'nin bildirdiğine göre genç yaşlarda şiir yazmaya başladı, orta yaşlarda dervişlik yoluna girdi. Şeyh unvanını aldı. Hacca gitti. Birçok tasavvuf erbabı ve sultanla tanıştı. Şair, hayatının sonlarında İsfereyin'de yaşadı. Divan'ı halk arasında meşhur oldu. Hoca Avhad Müstevfi şairin ölümüne Hüsrev sözünü tarih düşürdü. **Eserleri:** *Acâyibu'd-Dünyâ, Cevâhiru'l-Esrâr*. Kay.: Ali Şir Nevai, *Mecâlisü'n-Nefâis*, 1966. •C. TANİYEV

**ÂZERÎ (? – 1585/6):** Divan şairi, hattat. İstanbul'da doğdu. Asıl adı İbrahim Çelebidir. Hz. İbrahim-ateş münâsebetinden dolayı Âzerî mahlasını aldı. Muallim-zâde Ahmed Efendinin oğlu, Şeyh Muslihiddin Mustafa'nın torunudur. Muallimzâde diye tanındı. Ağabeyi Mahmud Çelebi, Sahn medresesi nişancılarındandır. Ebussu'ud Efendinin yanında tahsilini tamamlayan Âzerî, bir ara saray müteferrikahğı yaptı. Düştüğü aşk yüzünden İstanbul'u terk ederek Konya'ya kadar geldi. Burada, bazı şahısların tesiriyle akli başına gelip geri döndü. Eslâf'a göre Hama'ya kadı olarak gönderildi ve orada hummadan öldü. Mezarı da oradadır. "İntikâl eyledikte târîhin / Didiler geçdi Âzerî Çelebi" beyti, şairin ölümüne Bursalı Cenânî\*'nin düşürdüğü tarihtir ki 993/1577 yılını göster-

MADDE YATIRILDIKTAN  
SONRA GELEN DOKÜMAN

18 KASIM 1994

TÜRK DÜNYASI ARAŞTIRMALARI  
sayı: 90, Haziran-1994, s. 181-200.



## ÂZERİ İBRAHİM ÇELEBİ (? - Hama 993 H./1585 M.)

Mustafa ASLAN\*

### I. HAYATI

#### A) Ailesi ve Tahsili:

Şairimizin hayatı hakkında bilgi vermeden önce, pek çok benzerinde olduğu gibi, mahlâsını (Âzerî'yi) tasrih etmekte fayda vardır. Eski edebiyâ-tımızda "Âzerî" mahlâsını kullanmış dört şâir karşımıza çıkmaktadır:

1- "Bursalı" olarak bilinen ve 993 H./1585 M. tarihinde vefât eden, yazımızın da konusunu teşkil eden Âzerî (İbrahim Çelebi).

2- Edirneli olup "Bostan-zâde İbrahim Çelebi" diye tanınan Âzerî. Bu şâir 17. asırda yaşamıştır ve İstabl-ı Âmire (padişahın husûsî ahır) hademele-rindedir. Ölüm tarihi Hibri ve Safâyî'ye göre 1057 H./1647 M.; Belig ve Seyhî'ye göre ise 1052 H./1642 M. yılıdır.

3- Bursa'da doğan ve yine Bursa'da ölen, 18. asırda yaşamış olan bu Âzerî'nin ölüm tarihi 1199 H./1784-85 M. tarihidir. Öğrenim görek önce kâtip, sonra müderris olmuş, Bursa'da Köpüklü ve Defterdar Yahya Med-reselerinde hizmeti geçmiştir.

4- 18. asırda yaşayan, İstanbullu olup Lâleli Çeşme'de doğan bu Âzerî de öğreniminden sonra kâtip olmuş, Tekfurdağlı Mustafa Paşa'nın Şam defterdarı iken ölmüştür. Doğum ve tarihi meçhuldür.

16. asır Dîvan Edebiyatı şâirlerinden olan Âzerî İbrahim Çelebi, II. Selim devri Kazaskerlerinden "Muallim-zâde" lâkabıyla şöhret bulan Mevlânâ Ahmet bin Şeyh Muslihiddin Efendi'nin oğludur. Muallim-zâde'nin aslen Manisalı<sup>1</sup> ve babasının adının da Mi'mar-zâde Mustafa Efendi<sup>2</sup> olduğu kaynaklarda zikredilmektedir. Kendisi kadıhklarda, müftülüklerde, müderris-

\* Erciyes Üniversitesi Türk Dili Bölümü okutmanı

1 Mecdi Mehmed Efendi, Hadâiku's-Şakâik, s. 429-430 (Şakâik-ı Nu'mâniyye ve Zeyilleri, C.I. hazırlayan Doç. Dr. Abdülkadir Özcan, İstanbul 1989)

2 Mehmed Süreyyâ, Sicill-i Osmâni, C.I. s. 95-201, Matbaa-i Âmire, (İstanbul) 1308

Üstühvân-ı kelle-i Cemde bu sır mektûb imiş  
Câm-ı 'âlem-bîn iken elde tolu peymânesi

Bir şadefdür baħr-i 'aşk içinde 'âlem Raħmiyâ  
Kimse bilmez kıymetüm anuñ benem dür-dânesi  
PB

41

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Geç bu dünyâdan müyesser ola yâruñ vuşlatı  
Keşreti terk itmeyen bulmaz maķâm-ı vahdeti

Olmuşam ma'nâ yüzinde sanki fânüs-ı hayâl  
Naķş olaldan levh-i dilde bir perinün şüreti

Şehr-i 'aşk içre bu sînem şan melâmet taħlıdur  
Çalınur her rûz u şeb derd ü ğam ile nevbeti

Kâr u bârın 'âlemün terk eyleyüp Ferhâd-veş  
'Aşķ şahrâsında mesken eyle küh-ı mihneti

Hâk olanlar Raħmiyâ şimşâd-ķadler 'aşķına  
Deşt-i ğamda servler bitürdi hâk-i türbeti

PB

Türklük Araştırmaları Dergisi, sayı: 7

İstanbul-1993, s. 473-500.

[Amil Çelebioğlu Armağanı]

HAZİRAN YAYINLARI  
S. 1111  
22 MART 1994

## ÂZERÎ İBRAHİM ÇELEBİ VE NAKŞ-I HAYÂL'I

AHMET MERMER\*

Divan edebiyatı bünyesinde gerek sayı, gerekse değer bakımından önemli yer tutanlardan biri de mesnevîlerdir. Bu nazım şekliyle değişik konuların işlendiği pek çok türde eserler yazılmış ve bunlar klâsik edebiyatımızda mesnevî edebiyatının doğmasına sebep olmuşlardır. İşte bu edebiyatın içinde hem XVI. yüzyılda, hem de bu yüzyıldan sonra tanınmış bir mesnevî de Azerî İbrahim Çelebi'nin Nakş-ı Hayâl'idir. Mesnevîye geçmeden önce edebiyat tarihine katkıda bulunma gayesiyle önce şairin hayatı ve sanatı hakkında bilgi vermeye çalışalım.

### Hayatı

XVI. yüzyılın sonlarında yaşamış olan Azerî'nin adı İbrahim'dir. Doğum yeri Bursa'dır. Yavuz Sultan Selim döneminin ünlü âlimlerinden Muallimzâde Ahmed Efendi babası, Nişancı Mahmud Çelebi (ö. 984/1576) de kardeşidir<sup>1</sup>.

İbrahim Çelebi'nin mahlası "Azerî" 'dir. Bu mahlası seçmesinin sebebi, Banarlı'nın da dediği gibi, sanırım İbrahim adının, İbrahim Peygamber'in ateşe atılma olayından kinâye olmasıdır<sup>2</sup>.

\* Yard. Doç. Dr., Gazi Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Öğretim Üyesi.

<sup>1</sup> Hasan Çelebi, Tezkire, Yay. İbrahim Kutluk, Ankara, 1978-1981, c. II, s. 152; Beyânî, Tezkire, Millet (Ali Emürî) Ktp., No. 757, bk. 11a; Riyâzî, Tezkire, Nuruosmaniye Ktp., No. 3724, bk. 22b; İsmail Belîğ, Güldeste-i Riyâzî-i İrfân ve Vefeyât-ı Dânişverân-ı Nâdirân, Topkapı Sarayı (Hazine) Ktp., No. 1877, bk. 247b; Nev'izâde Atâyî, Şakâyk-ı Numâniye ve zeyleri, Haz. Doç.Dr. Abdülkadir Özcan, İstanbul, 1989, c. II, s. 252; Bursalı Mehmet Tahir, Osmanlı Müellifleri, İstanbul 1972, c. II, s. 6; Sadettin Nûzhet Ergun, Türk Şairleri, 1936, c. I, s. 159, Vasfi Mahir Kocatürk, Türk Edebiyatı Tarihi, Ankara 1970, s. 371; Nihad Sami Banarlı, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, İstanbul 1971, c. I, s. 602; Büyük Türk Klasikleri, Ötügen-Söğüt yay., İstanbul 1986, c. IV, s. 41; Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, Dergah yay., İstanbul 1977, c. I, s. 264.

<sup>2</sup> Nihad Sami Banarlı, a.g.e., s. 602.

نشانجی و دیگری محمدچلبی، دفتردار سیواس، بودند. وی از شاگردان شیخ الاسلام ابوالسعود عمادی (۸۹۶ - ۹۸۲ ق) بود. وی با کمک برادرش به خدمت دولت درآمد. در ۹۸۴ ق پس از مرگ محمودافندی که نیز آموزگار یکی از مدارس عثمانی بود، به جای او نشست و آموزگاری پیشه کرد. اما دیری نپایید که این پیشه را رها کرد و قاضی شهر تیره شد. سپس به مقام قاضی ناحیه (سنجاق) حماة در سوریه برگزیده شد و تا پایان زندگی اش در این منصب باقی ماند. آذری در جوانی درگذشت. جنانی (- ۱۰۰۴ ق) که شاگرد و دوست نزدیک وی بود، ماده تاریخ مرگ وی را «گچتی آذری چلبی» که از آن تاریخ ۹۹۳ ق به دست می‌آید، گفته است. به گفته عطایی، مؤلف ذیل شقایق، خاکجای وی در جوار گور حامدچلبی (از دوستان آذری) در بیرون حماة است. آذری به عرفان تمایل داشت و در شاعری نیز چیره‌دست بود. در اشعارش آذری تخلص می‌کرد. شعرهای بسیاری از مسدس، تضمین، نظیره و مخمس‌های وی در مجموعه‌ها و جنگ‌ها آمده است. در شعر از فضولی و نوعی پیروی می‌کرد و نظیره‌هایی بر اشعار آنها نوشته است. از آثارش: دیوان که نسخه‌ای دست‌نویس از آن به شماره ۲۶۰۰ در کتابخانه اسعدافندی نگهداری می‌شود؛ مثنوی نقش خیال که آذری آن را در ۹۸۷ ق به تقلید از مخزن الاسرار نظامی سروده است. این اثر مهم‌ترین و پرآوازه‌ترین اثر آذری است. وی در مقدمه نقش خیال نظامی را «رهبر قافله، سرور کشور فضل و شاه سراپرده هنر» خوانده و گفته که نظم از نظامی انتظام یافته است. این مثنوی در بردارنده مضامینی چون اخلاق و تصوف است و در بیست‌وشش عقد تدوین شده و نزدیک به دوازده‌هزار بیت دارد. مؤلف در پایان هر بخش، همچون نظامی، حکایتی آورده است. این مثنوی در نسخه دست‌نویس دیوان آذری آمده است؛ لیلی و مجنون که نسخه‌ای از آن به دست نیامده و تنها در برخی منابع از آن یاد شده است.

منابع: پارسی‌نویسان آسیای صغیر، ۱۵؛ تذکره الشعراء، حسن چلبی، ۱۵۲/۱ - ۱۵۴؛ تذکره شعراء آذربایجان، ۶/۵؛ دفتر کتبخانه اسعدافندی، ۱۵۱؛ ذیل شقایق، ۲۸۵؛ رحانة الادب، ۴۵/۱ - ۴۶؛ عثمانلی مؤلفلری، ۶۸/۲ - ۶۹؛ قاموس الاعلام، ۶۹/۱؛ مجموعه مقالات کنگره بین‌المللی بزرگداشت نهمین سده تولد حکیم نظامی گنجوی، ۵۶۵/۱؛

فارسی و عربی شعر می‌سرود و در شعرهایش رسمی تخلص می‌کرد. این دو بیت از او است: «در بادیه عشق تو سرگشته و حیران - باشد که به خاک در خود راهنمایی / منت به شه عشق که رسمی تو به عالم - آزاده کشمکش خوف و رجایی». از آثارش: شرح و ترجمه اوراد فتحیه نوشته سید محمود همدانی از فارسی؛ گزیده در تجوید به ترکی در بیست‌ونه باب که نسخه‌ای از آن به شماره ۳۱۲۲ در کتابخانه آیت‌الله مرعشی نگه‌داری می‌شود؛ رساله نوربخشیه که درباره سلسله نوربخشیه است. هیچ‌یک از آثار آچیق‌باش به چاپ نرسیده است.

منابع: عثمانلی مؤلفلری، ۱/۱۴؛ فهرس المخطوطات التریکیه العثمانیه، ۳/۳۱۵؛ فهرست نسخه‌های خطی ترکی کتابخانه آیت‌الله مرعشی، ۱/۲۲۳ - ۲۲۴؛ معجم المؤلفین، ۱۲/۱۷۴؛ نگاهی به روند نفوذ و گسترش زبان فارسی در ترکیه، ۲۱۷؛ هدیه المارین، ۲/۴۱۷؛ *Türk dili ve edebiyatı ansiklopedisi*, 7/316; *Türkiye diyanet vakfı İslam ansiklopedisi*, 1/332.

محمّدی

آداب الخلافه (ā.dā.bol.xe.lā.fat)، کتابی به فارسی در آداب کشورداری، نوشته ابراهیم بن محمود (سده دهم هجری). مؤلف این اثر را در یک مقدمه، چهارده باب و یک خاتمه و به نام سلیمان قانونی (۹۲۶ - ۹۷۴ ق) نوشته است. برخی باب‌های آداب الخلافه چنین است: در بیان فضیلت امامت؛ در بیان امر به معروف و نهی از منکر؛ در بیان فضیلت علم؛ در بیان حفظ زبان. خاتمه این اثر در بیان برخی از سخنان حکام و ملوک گذشته است. آغاز آن چنین است: «سپاس بی‌قیاس و حمد بی‌حد مالک‌الملکی را که خلعت خلافت...» نسخه‌ای دست‌نویس از این اثر به شماره R.404 در کتابخانه موزه توپکاپوسرای نگهداری می‌شود.

منابع: زبان و ادب فارسی در قلمرو عثمانی، ۱۹۸؛

*Topkapı sarayı müzesi*, 12/83.

محمّدی

آذری (ā.za.rī)، ابراهیم چلبی فرزند احمدافندی معلم‌زاده، حماة ۹۹۳ ق/۱۵۸۵ م، شاعر عثمانی. در استانبول زاده شد. پدرش قاضی‌عسکر روملی و آناتولی بود. برادرانش یکی محمودافندی

27 Nisan 2014

2848 ÇETINKAYA, Ülkü. A Husrev ü Sîrîn by Âzerî.  
Azar: İbrahim Çelebi  
072 477  
*International Journal of Central Asian Studies*, 12  
(2008) pp.84-101. [With reference to İbrahim  
Çelebi, a 15th century mathnawi poet mostly known  
as Âzerî.]

MADDE YAYIMLANDIKTAN  
SELEN DOKÜMAN

MADDE YAYIMLANDIKTAN  
ONRA GELEN DOKÜMAN

20 Eylül 2014

13858 ÇETINKAYA, Ülkü. A Husrev ü Sîrîn by Âzerî. *Azeri ib. Cel.*  
*International Journal of Central Asian Studies*, 12  
(2008) pp.84-101. [With reference to İbrahim Çelebi,  
a 15th century mathnawi poet mostly known as Âzerî.] 012417